

Szlávik János: Fenntartható gazdálkodás (Wolters Kluwer CompLex Kiadó, Budapest, 2013. 273 o.)

SEBESTYÉNNÉ SZÉP TEKLA

SEBESTYÉNNÉ SZÉP Tekla: egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet; regtekla@uni-miskolc.hu

Tekla SEBESTYÉNNÉ SZÉP: assistant lecturer, Institute of World and Regional Economics, University of Miskolc; regtekla@uni-miskolc.hu

Szlávik János a magyar környezet-gazdaságtani kutatások egyik alapítója, majd meghatározó szereplője. Hét fejezetből álló könyvének központi témája a fenntartható fejlődés. A szerző az elméleti alapok tisztázását követően indul el a gyakorlati megoldások, módszerek tárgyalása felé. Ugyanakkor a mű nem tekinthető pusztán a korábbi környezet-gazdaságtani ismeretek ismételt összefoglalásának, hanem egy olyan monográfia, mely számos érdekességet, újdonságot, újszerű gondolatot tartogat az olvasó számára. A továbbiakban elsősorban e megállapításokra térek ki.

A fenntartható fejlődés értelmezése az elmúlt évtizedekben jelentős változásokon ment keresztül. A szerző első fejezetben megfogalmazott definíciója kismértékben eltér a korábbiaktól: „a fenntartható fejlődés úgy tudja kielégíteni a jelen szükségleteit, hogy az nem veszélyezteti a jövő generációk szükséglet kielégítését, nekik is megadja legalább a mai lehetőségeket, összességében nem növeli az entrópiát, az anyag rendezetlenségi állapotát” (29. o.). A fenntartható fejlődés alapvető összetevője és üzenete a jövő nemzedékek szükségletkielégítési jogának a mai generáció jogával azonos módon való kezelése. Ugyanakkor – jegyzi meg a szerző – ez egy bonyolult kérdés, mivel a jövő generációi nem tudják a jelenben megfogalmazni kívánságaikat és érvényesíteni jogaikat. Nem tudjuk, hogy melyek lesznek a preferenciáik vagy hogy bizonyos erőforrások milyen értékkel bírnak majd számukra. A szerző véleménye szerint a megoldás a fenntartható fejlődés minimálprogramként való értelmezése lehet, amely szerint a jövő generációk számára legalább azokat a lehetőségeket biztosítjuk, amelyek jelenleg a rendelkezésünkre állnak. Véleménye szerint a cselekedeteinket úgy kell szerveznünk, hogy azok az entrópia kozmikus áramát lassítsák, abban ellenáramok szerveződjenek, a nyílt láncok bezáródjanak. Fizikai tény (a termodinamika második törvénye alapján), hogy a Föld egy nagy entrópiájú, az emberi élet számára kedvezőtlen végállapot felé halad. Befolyásolni csak a haladás sebességét tudjuk, és a jelenlegi sebesség aggodalomra ad

okot. A szerző kiemelten fontosnak tartja a nyílt társadalmi anyagáramok zárását, melynek egyik lehetséges eszköze az újrahasznosítás.

A „hagyományos” környezet-gazdaságtannal szemben a szerző nem pillérek-ről, hanem ökológiai, társadalmi, gazdasági dimenziókról értekezik. Véleménye szerint az ember maga is csak ebben a három dimenzióban értelmezhető (hiszen egyszerre természeti, társadalmi és gazdasági lény), a cél az, hogy e három dimenzió egymással harmóniában legyen. Itt eljutunk a következő kulcsfogalomhoz, a harmonikus fejlődéshez. A szerző véleménye szerint a Brundtland-bizottság által az ENSZ megbízásából készített *Közös jövőnk* című jelentés 1988-as fordítását követően célszerűbb lett volna a harmonikus fejlődés kifejezését használni, mellyel elkerülhettük volna, hogy az elmúlt két és fél évtizedben sokféle értelemben használják a fenntartható fejlődés fogalmát.

Az erős és gyenge fenntarthatóságról a szerző kiemeli, hogy önmagában a természeti tőke megőrzése nem jelent fenntarthatóságot. Az erős megközelítésre épít, de tovább is megy a szokásos értelmezésen: hangsúlyozza, hogy nemcsak a tőke nagyságát, hanem annak hozadékát is vizsgálni kell. Véleménye szerint az egyes erőforrásokból befolyó javak és szolgáltatások szintjét is fenn kell tartani (nem csak a teljes, összesített értéket). A könyv talán egyik legfontosabb megállapítása, hogy nem várhatunk egy felvilágosult világállam vagy világkormány létrejöttére, a fenntartható társadalmi-gazdasági-politikai rendszer csak fenntartható projektek révén, lokális szinten valósítható meg. A szerző kiemelten fontosnak tartja a helyi kezdeményezéseket és a társadalomért felelős vállalati magatartást. A fenntarthatóság irányába nincsenek kitörési pontok (melyekről oly sokat hallhatunk manapság), csak elmozdulási irányok. Vannak tehát olyan gazdasági döntések, melyek a mai körülmények között megvalósíthatók, profitot hoznak, a jólétet is növelik és a fenntarthatóságot is szolgálják. A fenntartható fejlődés tulajdonképpen az emberiség hosszú távú stratégiája, a globális szint mellett vannak nemzeti, helyi és regionális szintjei is. A Local Agenda 21-et, vagyis a fenntartható fejlődés lokális programját különösen fontos lehetőségnek tartja, ennek főbb lépéseit részletesen ismerteti a hatodik fejezetben.

A könyv külön érdeme (és talán az egyik legérdekesebb megállapítása) a GDP királis jellegének felismerése. Azt már körülbelül három évtizede tudjuk, hogy a GDP nem alkalmas a jólét, valamint a fejlődés mérésére, ugyanakkor a közgazdaság-tudomány főárama még ma sem ismeri el a gazdaság királis sajátosságait, és feltételezi, hogy minden előállított jószág pozitívan hat a fejlődésre, azaz a jólétet szolgálja: „A királis szó a görög kheír szóból származik, melynek jelentése: kéz. A bal kezünk és a jobb kezünk úgy viszonylik egymáshoz, mint kép a tükörképhez. Az élőlényeket felépítő molekulák túlnyomórészt ilyen szimmetriatulajdonságokkal rendelkeznek, azaz királisak. A kép és tükörképe teljesen azonos energiával rendelkezik, minden tulajdonságában megegyezik, egyetlenegy kivételével, az egyik a poláros fény síkját jobbra, a másik pedig balra forgatja, de a forgatás abszolút értéke megint csak teljesen azonos. Bár a kép és a vele fedésbe nem hozható tükörképváltozat mindössze egyetlen tulajdonságban különbözik, a természetben mégis majdnem kizárólag

csak az egyik forma fordul elő. Ezért egy gyógyszer biológiai hatása nagymértékben függhet attól, hogy az élő testbe a képet vagy a tükröképet visszük-e be, ez akár élet vagy halál kérdése is lehet.” (124–125. o.) Ez alapján a negatív externáliák GDP-t növelő hatása csak tükrökép, hiszen a társadalom gyakran sokszorosán megfizet a pozitív látszatért. A szerző véleménye szerint külön kellene választani a GDP azon részét, amely kimerülő erőforrásokból származik, illetve azt, amely megújulókból. Ugyanígy a fogyasztásban is célszerű lenne elkülöníteni azt a részt, melyből hulladék és amelyből az újratermeléshez input válik.

Az elmélet mellett számos gyakorlati megoldással, példával is találkozhatunk a kötetben: a szerző bemutatja azt a hat lépést, mely hosszú távon elvezethet a fenntartható gazdálkodáshoz. Az első és legfontosabb a gazdaság szívóhatásának csökkentése, az input mérséklése az alapanyag- és energiahatékonyság növelésével (bár felhívja a figyelmet a visszapattanó hatásra), a megújuló energiaforrások és az élömunka felhasználásnak fokozásával. A következő lépés, hogy amit elvettünk, azt használjuk fel hatékonyan: célul kell kitűzni a feldolgozottság fokának növelését. Fontos, hogy a felhasznált energiából és anyagból minél több terméket és minél kevesebb hulladékot termeljünk. Az elkészült termékeket minél tovább benn kell tartani a fogyasztási folyamatban, valamint a fogyasztás egy szakaszából kikerült termékek lehető legmagasabb hányadát újra kell hasznosítani. Végül az utolsó lépés a hulladékok környezetre káros hatásainak semlegesítése.

A szerző számos környezéértékelési módszert mutat be, továbbá hasznos útmutatóval szolgál a diszkontláb megválasztásának kérdésköréhez. A piaci áron alapuló közgazdasági értékelési módszereken belül részletesen kitér a termelékenység vizsgálatra, a költségalapú értékelésre, valamint a helyreállítási költség módszerére. A preferenciákon alapuló módszerek esetében az utazási költség módszeréhez és a hedonikus értékeléshez szolgál újabb adalékokkal. A preferenciákon alapuló elemzések két nagy csoportját mutatja be, a fizetési és az elfogadási hajlandóságot. A módszertani leírásokon túl három gyakorlati példát tár az olvasó elé: az utolsó fejezetben részletesen bemutatja az 1997-es hazai technológia-előrettekintési programot, elemzi a klímaváltozás fenntarthatósági összefüggéseit, valamint a Heves megyei területfejlesztési koncepció példáján keresztül világít rá a fenntarthatóság gyakorlati megjelenésére a területfejlesztésben.

A szerző optimistán tekint a jövőbe, és ez a szemlélet az egész könyvet végigkíséri: véleménye szerint még nem értük el a billenési pontot (bár már vannak figyelmeztető jelek, például az ökológiai lábnyom Föld egészét meghaladó mérete), még nem kerültünk a túllövés állapotába.

A könyv világos és közérthető nyelven megfogalmazott gondolatébresztő megállapításai mindenki számára tartogatnak újdonságot. Az elmélet és a gyakorlat finom összhangja, valamint a szerző regionalista szemléletmódja eredményeként egy olyan referenciaművet tarthat a kezében az olvasó, mely nemcsak a felsőoktatásban vagy a környezeti kutatásokban, hanem akár a térségi gazdaságfejlesztésben is alkalmazható.